

A társadalmi kirekesztődés nemzetközi összehasonlítására szolgáló indikátorok, 2011*

Tartalomról

- 1 Bevezető
- 1 A jövedelmi szegénységgel kapcsolatos indikátorok
- 4 A társadalmi juttatások hozzájárulása a szegénységi arány csökkentéséhez
- 5 Az anyagi depriváció
- 5 Nemzetközi összehasonlítás, a gazdasági és pénzügyi válság hatása 2008–2010
- 9 Táblázat

Bevezető

A szegénységgel és társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos mutatószámok listáját 2001-ben az Európai Unió laekeni ülésén fogadták el. Az indikátorok köre azóta jelentősen kibővült, jelenleg négy területet fog át, amelyek egyrészt a gazdasági, társadalmi és demográfiai változásokat mérik, másrészt a társadalmi befogadásra, a nyugdíjakra, és az egészségügyi helyzetre vonatkoznak.

Az adatok forrása az EU-SILC felvétel, amely a lakosság jövedelmét és életkörülményeit vizsgálja. A 2010–2011. évi felmérés alapján tapasztalható főbb tendenciák az alábbiak:

- 2010-ben Magyarországon a jövedelmi szegénységi arány¹⁾ a teljes lakosság körében 13,8 % volt, 1,5 százalépponttal magasabb, mint egy évvel korábban.
- Az életkor növekedésével párhuzamosan fokozatosan csökken a szegénységi arány, illetve a szegénységi kockázat (RISK)²⁾. Változatlanul a gyermekek a legveszélyeztetettebbek, akik relatív helyzete hosszabb időtávon (részben a családi pótlék reálértékének csökkenése miatt) romlott, szegénységi kockázatuk pedig 1,67-szerese az országosnak.
- Háztartástípusonként vizsgálva a 3 és annál többgyermekesek, valamint az egyszülős háztartásokban élők helyzete a legrosszabb, körükben tízből hárman a szegénységi küszöb alatt élnek, szegénységi kockázatuk az országos átlag többszöröse.
- A szegények négytörede a 2005. évi fix szegénységi küszöb alatt élt 2011-ben. A 65 év feletti szegények helyzete látszólag kedvezőbb,

körükben tízből heten élnek a 2005-ös szegénységi szint alatt, ami feltehetően a nyugdíjasok természetes cserélődésének a következménye.

- A társadalmi juttatásoknak a szegénység csökkentésében játszott szerepét mérő egyik hipotetikus mutató a jövedelmek számításánál a nyugdíjakat figyelembe veszi, csak a többi juttatástól tekint el. Így a szegénységi arány 2011-ben országos szinten 28,9%-ot tett ki. Csak nyugdíjjal és munkajövedelemmel kalkulálva tehát a szegények aránya több mint kétszerese lenne az eredetileg számított szegénységi aránynak. Adataink szerint a társadalmi juttatásoknak a jövedelmi szegénység csökkentésében játszott szerepe az Unión belül Magyarországon kiemelkedően magasnak tekinthető (52,3%), míg az EU átlaga 2010-ben 36,7% volt.
- Az anyagi depriváció³⁾ mérésére szolgáló indikátor átlagos szintje 2011-ben 39,9%-ról 42,2%-ra romlott, az EU2020 stratégia keretében kialakított súlyos anyagi deprivációban élők aránya pedig 21,6%-ról 23,1%-ra nőtt. A vizsgált 9 tétel közül különösen magas a kb. 50 ezer forintos nagyságrendű váratlan kiadás fedezésének hiánya (mely országosan a lakosság csaknem háromnegyedét, ezen belül a szegények 96%-át érinti), továbbá az évi egyhetes üdülés hiánya, mely a lakosság kétharmadára, a szegények 94%-ára jellemző.
- A nemzetközi összehasonlítás egy évvel korábbi adatokat vizsgál és kitér a 2008-ban bekövetkezett gazdasági és pénzügyi válság legjellemzőbb következményeire, elsősorban az Európai Unió 2020-as stratégiája kapcsán. Ez a stratégia a jövedelmi szegénységben és kirekesztettségben élők közül 2020-ig legalább 20 millió fős csökkenést tűzött ki, amelyet három, részben újonnan kialakított (jövedelmi szegénységi arány, súlyos anyagi depriváció, nagyon alacsony munkaintenzitás) indikátorral mérnek. Ennek alapján összességében csaknem kétfélmillió fővel nőtt a szegénységben és/vagy társadalmi kirekesztettségben élők száma, különösen nagy volt (kb. hárommillió fő) a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők számának emelkedése.

A jövedelmi szegénységgel kapcsolatos indikátorok

A jövedelmi szegénység mérésénél kulcsfontosságú a jövedelmek számbavétele, amely során a háztartások összes nettó jövedelmét figyelembe veszik úgy, hogy minden egyes háztartástag munkából, társadalmi juttatásból, illetve vagyonból származó jövedelmét összegzik, és csökkentik a fizetendő adókkal és járulékokkal. Az egyszemélyes háztartások szegénységi küszöbének⁴⁾ vásárlóerő-paritáson kifejezett értéke a 2010-es jövedelmi referencia évben Magyarországon 4190 PPS volt, amely az egy évvel korábbihoz (4164) képest mindössze 0,6%-os növekedést jelent. A forintban mért érték

* Az Eurostat az adatok érvényességét a felvétel évével jelzi. A gazdasági aktivitási és egyéb jellemzők a kikérdezés referenciaidejére vonatkoznak, míg a jövedelmi adatok esetében a referenciaév egy évvel korábbi.

1) Szegénységi arány: a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek aránya.

2) Szegénységi kockázat: az adott csoportba tartozó szegények aránya az országos átlaghoz viszonyítva. Az 1-nél nagyobb érték az adott kategóriákba tartozók szegénységi küszöb alá kerülésének az átlagosnál nagyobb, az 1-nél kisebb érték pedig az átlagosnál kisebb kockázatát jelenti.

3) Anyagiilag depriváltak: akik meghatározott 9 fogyasztási tétel közül legalább háromról anyagi okból lemondani kényszerültek: 1. váratlan kiadás fedezése, 2. évi egy hét üdülés, 3. részleték fizetése (lakbér, lakástörlesztés, közműszámlák, részletre vásárolt termékek), 4. megfelelő étkezés, 5. a lakás megfelelő fűtése, 6. mosógép, 7. színes tv, 8. telefon, 9. személygépkocsi.

4) Szegénységi küszöb: a medián ekvivalens jövedelem 60%-a nemzeti valutában, euróban, továbbá vásárlóerő-egységben (PPS) kifejezve, illusztratív értéként az egyszemélyes háztartásokra és a két felnőttről és két gyermektől álló háztartásokra közölve.

a vizsgált egy év alatt 5,1%-kal emelkedett, alig haladta meg a havi nettó 62 ezer forintot, ami a fogyasztóiár-indexszel korrigálva gyakorlatilag stagnált. 2010-ben a jövedelmi folyamatokra kiható, legfontosabb makrogazdasági hatások az alábbiak voltak:

- nőtt a munkanélküliek száma és aránya (420,7 ezer főről 474,8 ezer főre, aránya pedig 10,0%-ról 11,2%-ra),
- a személyi jövedelemadó mértéke jelentősen csökkent. Emelkedett az alsó sávhatár (az évi 1,9 millió Ft-ról 5 millió forintra nőtt, bár az összevont adóalap a jövedelem adóalap-kiegészítéssel, 27 százalékkal megnövelt összege lett) és az adókulcsok is mérséklődtek,
- az átlagos havi bruttó kereset 1,3%-kal, míg a személyi jövedelemadó változásának következtében az átlagos havi nettó kereset ennél jóval nagyobb mértékben, 6,8%-kal emelkedett,
- az átlagnyugdíj nominálisan ennél kisebb mértékben, 3,6%-kal nőtt,
- 2010-ben mintegy 10 ezer fővel több munkavállalót alkalmaztak rész munkaidőben, miközben a teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma hasonló mértékben csökkent.

Mind ezek a tényezők együttesen a jövedelemegyenlőtlenség emelkedését okozták. 2010-ben a jövedelmi szegénységi arány 13,8%-os volt, ami az előző évihez képest jelentősen (1,5 százalékponttal) nőtt. Ez minden egyes korcsoport szegénységi arányában megmutatkozott, természetesen nem azonos mértékben.

A szegénység korcsoport szerinti vizsgálatánál egyértelműen megállapítható, hogy az életkor előrehaladásával párhuzamosan fokozatosan csökken a **szegénységi arány**, illetve a **kockázat**. Az EU-SILC adatfelvételekből (2005-től kezdődően) egyértelműen kitűnik, hogy az egyes korcsoportok relatív helyzete meglehetősen stabil, de az elmúlt évben további átrendeződés történt, elsősorban a gyermekek hátrányára. A 0–17 évesek szegénységi aránya a 2010-ben mért 20,3%-ról 2011-re 23,0% nőtt, és jelentősen (8,6%-ról 11,0%-ra) romlott az 50–64 éves, tehát az idősebb munkavállalási korú népesség helyzete, jóllehet szegénységi kockázatuk még így is átlag alatti, az országos átlag negyötedé. Átlag feletti kockázattal csak a 0–17 éves gyermekeknél (1,67) és a fiatal (18–24 éves) felnőtteknél (1,37) kell szembesülni. A 65 év felettiak relatív helyzete alig változott (szegénységi kockázatuk az országos átlag harmada), de a nemek szerinti bontás a férfiak „előnyének” mérséklődését tükrözi. Ebben a férfiak helyzetének viszonylagos romlása, és a nők relatív helyzetének kismértékű javulása is közrejátszott.

A szegénységi kockázatot tekintve továbbra is a „legkedvezőbb” helyzetben a 65 év feletti férfiak vannak, 3,5%-os szegénységi arányuk az országos átlag negyede. Az idős nőknél tapasztalt 5%-os szegénységi arány az átlagos szint 36%-a. Az idősebbek körében a nők férfiakéhoz viszonyított magasabb szegénységi kockázata részben abból adódik, hogy általában a nők nyugdíjba vonulásukig rövidebb szolgálati idővel és alacsonyabb keresettel rendelkeztek, mint a férfiak, ezért nyugdíjuk is elmarad a férfiakétól, másrésztől tovább élnek, így körükben az idős kisnyugdíjas réteg nagyobb súlyt képvisel. Mindemellett közöttük sok az egyedülálló, özvegy, ami további kockázattal növelő tényező.

1. tábla

Jövedelmi szegénységi arány korcsoportok és nemek szerint

Jövedelmi szegénységi arány korcsoportok és nemek szerint (%)				
Korcsoport, év	2008	2009	2010	2011
Összesen	12,4	12,4	12,3	13,8
0–17	19,7	20,6	20,3	23,0
18–24	18,1	17,7	17,0	18,9
25–49	12,5	13,0	12,7	13,8
50–64	8,5	7,8	8,6	11,0
65–	4,3	4,6	4,1	4,5
Ebből: férfi	2,7	3,1	2,8	3,5
nő	5,2	5,4	4,8	5,0

Össességében a vizsgált egy év alatt a szegénységi küszöb alatt élők száma csaknem 152 ezer fővel, 1 363 ezer főre emelkedett. 413 ezer 0–17 éves gyermek (a növekedés csaknem 39 ezer fő), 880 ezer 18–64 éves felnőtt (a növekedés csaknem 106 ezer fő), továbbá 69,5 ezer 65 éves és idősebb személy (a növekedés 7,5 ezer fő) élt a szegénységi küszöb alatt. A fenti adatok is azt bizonyítják, hogy a lakosság más rétegeivel összehasonlítva az idősek relatív helyzete jónak mondható, az nagyfokú stabilitással párosul a nyugdíj rendszeressége és kiszámíthatósága miatt. Ez a tény egyértelműen a teljes körű nyugellátásnak és annak köszönhető, hogy a gazdasági válság körülményei között is csaknem teljes egészében sikerült az idősek szegénységi arány tekintetében megnyilvánuló „kedvező” helyzetét megőrizni a nyugdíjak értékállóságának biztosításával. Ugyanakkor az értékelésnél azt is figyelembe kell venni, hogy a szegénységi küszöb előzőekben már említett kb. havi nettó 62 ezer forintos (egyedülálló személyre meghatározott) értéke alacsonyabb, mint az átlagnyugdíj, és csak nagyon szűkös megélhetést tesz lehetővé.

A jövedelmi **szegénységi kockázatot (RISK)** leginkább a munkaerő-piaci kirekesztődés növeli. E hatás mérésére kétféle mutató, az ún. legjellemzőbb gazdasági aktivitás, valamint a munkaintenzitás szerinti mérőszám szolgál. Az előbbi az egyén oldaláról közelít, a 18 éves és idősebb személyeket a szerint csoportosítva, hogy a referenciaév nagyobb részében mi volt a gazdasági aktivitásuk. Az adatok alapján – foglalkoztatott, illetve nem foglalkoztatott bontást alkalmazva – érthetően az előbbieket szegénységi aránya és kockázata a lényegesen kisebb. A vizsgált évben azonban, az atipikus foglalkoztatási formák (elsősorban a rész munkaidős foglalkoztatás) térhódítása miatt, az átlagosat meghaladó mértékben romlott a helyzetük (szegénységi kockázatuk 0,43-ról 0,45-re emelkedett, ezáltal szegénységi arányuk a korábbi 5,3%-ról 6,2-re nőtt). A foglalkoztatottnál ugyanis nem lényegtelen, hogy teljes, vagy rész munkaidős munkavégzésről van szó. A hazai életszínvonal mellett úgy tűnik, hogy a rész munkaidős munkavégzés nem nyújt megfelelő védeltséget a szegénység ellen, szegénységi arányuk az országos átlag feletti (16,7%), a nem foglalkoztatottak átlagához (16,4%) hasonló. A nem foglalkoztatottak közül a legjobb helyzetben a nyugdíjasok, majd az egyéb inaktív keresők, a legrosszabban pedig a munkanélküliek vannak. A 2011. évi felvételtől származó információk szerint a nem foglalkoztatottak szegénységi aránya 14,5%-ról 16,4%-ra nőtt, ezen belül a munkanélküliek szegénységi aránya ennél kisebb mértékben, 44,8%-ról 46,6%-ra emelkedett, de így is a munkanélküliek csaknem fele a szegénységi küszöb szintje alatt él. Ez kiemelkedően magas arány: az országos átlagnak több mint 3-szorosa, illetve több mint 7,5-szerese a foglalkoztatottak körében mért aránynak.

2. tábla

Jövedelmi szegénységi arány a legjellemzőbb gazdasági aktivitás szerint

Jövedelmi szegénységi arány a legjellemzőbb gazdasági aktivitás szerint (%)				
Legjellemzőbb gazdasági aktivitás	2008	2009	2010	2011
Foglalkoztatott	5,8	6,2	5,3	6,2
Ebből:				
Teljes munkaidős	4,9	5,2	4,3	4,9
Rész munkaidős	16,3	21,8	14,0	16,7
Nem foglalkoztatott	20,9	19,0	14,5	16,4
Ebből:				
Munkanélküli	49,2	47,7	44,8	46,6
Nyugdíjas	9,8	3,5	4,0	4,2
Egyéb	23,3	19,4	19,5	22,0

A háztartás összes munkaképes korú tagját számba vevő **munkaintenzitási mutató (MI)** értéke 0 és 1 közötti lehet (0, ha a háztartásban az adott évben nincs foglalkoztatott; 1, ha minden munkaképes korú személy egész évben, teljes munkaidőben dolgozik). A munkaintenzitás mérésénél

a háztartás összes munkaképes korú tagjának a jövedelmi referenciaév során ténylegesen munkával töltött idejét a háztartás tagjainak összes elméletileg munkával tölthető idejéhez viszonyítjuk. A munkaképes korú személyek közé a 18–64, valamint a 18–24 év közötti, nem eltartott gyermek státusú háztartástagok tartoznak. A csak diákokból álló (18–24 éves korcsoportba tartozó) háztartásokat a munkaintenzitás számításánál figyelmen kívül hagyják. Az értelmezéshez a köztes állapotok vizsgálata érdemel további figyelmet, mivel jelentősen eltérő helyzeteket (időszakos munkanélküliséget, részmunkaidős foglalkoztatást stb.) tükröz. A nagyobb munkaintenzitási mutató a szegénységi kockázat csökkenésével jár, de nem ez az egyetlen befolyásoló tényező. Az eltartottak számától függően azonos munkaintenzitási mutató mellett a gyermekes háztartások szegénységi kockázata magasabb, mint a gyermekteleneké, és relatív helyzetük a gyermektelenekével összevetve a munkaintenzitás csökkenésével párhuzamosan jelentősen romlik. Tehát a gyermekes háztartások szegénységi kockázatát a munkavégzés sokkal erőteljesebben befolyásolja, mint a gyermektelenekét. A 2011. évi felvétel alapján a megelőző év során végig a teljes munkaidőben foglalkoztatott (1-es munkaintenzitású) gyermekes háztartások szegénységi aránya jóval az országos arány alatt van (3,4%), és csak másfélszerese a gyermektelenekének. Ugyanakkor a munkaintenzitás csökkenésével párhuzamosan egyre nő a gyermekes háztartások gyermektelenekéhez viszonyított hátránya, és a 0 munkaintenzitású gyermektelen háztartások szegénységi aránya már csaknem 4-szerese a gyermektelen háztartásokénak. Ez a tény részben a gyermeknevelési támogatások alacsony szintjének, részben pedig annak tudható be, hogy a gyermektelen háztartások körébe tartozó 65 év alatti korcsoportba soroltak egy része már nyugdíjas (aki a számításnál 0 munkaintenzitással szerepel), miközben többnyire szegénységi küszöb feletti nyugdíjjal rendelkezik.

3. tábla

Jövedelmi szegénységi arány a háztartás munkaintenzitása szerint

(%)

Háztartástípus	Munkaintenzitás	2008	2009	2010	2011
Gyermektelen háztartások	MI=0	14,3	10,9	13,3	16,3
	0<MI<1	8,7	8,5	9,2	9,7
Gyermekes háztartások	MI=1	1,9	2,1	1,4	2,2
	MI=0	60,1	59,9	61,5	61,8
	0<MI<0,5	40,7	45,3	42,7	55,5
	0,5<MI<1	13,3	14,5	11,9	12,6
	MI=1y	4,0	4,3	3,2	3,4

A munkaintenzitás számításánál figyelembe vett népesség 2010–2011 között kb. 45 ezer fővel csökkent, így mintegy 8 820 ezer főt tett ki. Ugyanakkor a szegények száma 140 ezer fővel emelkedve 1 300 ezer főt ért el, ahol négyből három gyermekes háztartásban élnek.

A gazdasági aktivitás és a gyermekszám hatása együttesen tükröződik a háztartástípusonkénti szegénységi ráta alakulásában. Az OECD2 fogyasztás-siegség-kulcs⁵⁾ használata ellenére (ami a gyermekek fogyasztását meglehetősen leértékeli) kiemelkedően magas a két felnőttből és 3, vagy annál több eltartott gyermekből álló háztartások (33,0%), továbbá az egyszülős háztartásban élők (29,9%) szegénységi aránya.

Az átlagosnál magasabb szegénységi kockázat jellemzi a három és többgyermekes, továbbá az egyszülős háztartásokat, az előbbieknél 2,39-szeres, az utóbbiaknál 2,17-szeres a szegénységi küszöb alá kerülés esélye, ami az egyszülős háztartásoknál az előző évhez viszonyítva relatív helyzetük (szegénységi kockázatuk) javulását, míg a nagycsaládosok esetében hasonló mértékű romlást jelent. Ez a két változás nem volt olyan mértékű,

4. tábla

Jövedelmi szegénységi arány háztartástípusonként

(%)

Háztartástípus	2008	2009	2010	2011
Gyermektelen háztartások összesen	7,7	6,8	7,0	8,2
Ebből:				
egyszemélyes háztartások 65 év alatt	22,0	19,2	18,3	22,0
egyszemélyes háztartások 65 éves és idősebb	8,2	8,7	7,7	8,7
egyszemélyes háztartások férfi	22,6	19,5	19,3	23,6
egyszemélyes háztartások nő	11,4	11,3	10,3	12,2
kétszemélyes háztartások (mindkettő 65 év alatti)	8,9	8,1	8,9	10,5
kétszemélyes háztartások (legalább az egyik 65 éves és idősebb)	3,0	2,5	2,4	3,0
egyéb gyermektelen háztartás	5,1	3,9	4,6	5,1
Gyermekes háztartások összesen	16,1	17,0	16,6	18,8
Ebből:				
egy szülő, gyermek(ek)kel	33,2	25,7	28,1	29,9
két felnőtt, egy gyermek	10,5	10,2	10,5	11,8
két felnőtt, két gyermek	15,7	15,5	14,6	14,5
két felnőtt, három és annál több gyermek	28,7	31,1	27,8	33,0
egyéb gyermekes háztartás	10,7	13,7	14,3	17,8
Összesen	12,4	12,4	12,3	13,8

mint a korábbi évben tapasztalt ellenkező előjelű változás, tehát mindkét csoport helyzete a válság kezdetekor (2009. évi felvétel) fennálló helyzethez hasonlított, az egyszülős háztartások relatív helyzete annál (2,07) kissé kedvezőtlenebb, a nagycsaládosoké (2,51) pedig kedvezőbb lett. Átlag feletti az egyszemélyes, 65 év alatti háztartások (szegénységi arányuk 22,0%), illetve az egyedülálló férfiak szegénységi kockázata, akik közül csaknem minden negyedik (szegénységi arányuk 23,6%) személy a szegénységi küszöb alatti szinten él. Ugyanakkor viszonylag alacsony az idősekből álló egy- és kétagú háztartások, valamint a vegyes összetételű gyermektelen háztartások szegénységi kockázata.

A tagállamok többségében 2005-től (jövedelmi referencia év: 2004) kezdődően az EU-SILC felvételből rendelkezésre állnak a szegénységi arányok. Az évenként ismétlődő adatfelvételek lehetővé tették a **2005-ös szegénységi küszöb rögzítését**, amelyet a vásárlóerő szinten tartása érdekében az éves fogyasztóiár-index-szel korrigáltak. Az így számított szegénységi arányok azt mutatják, hogy a népesség mekkora hányada él a 2005-ös szegénységi szint alatt. Ha eltekintünk a gazdasági növekedés jövedelem-eloszlásra és mediánjövedelemre gyakorolt hatásától – ami általában a szegénységi küszöb emeléséhez járult hozzá –, akkor az alacsonyabb, rögzített küszöb alatt a 2011-es felvételnél az eredeti 13,8% helyett 11,4% élt, míg a válság előtti (2008. évi) rögzített arány 9,5% volt. Általában elmondható, hogy az egyes években a rögzített és tényleges küszöb között élők aránya 20–30%-ot tett ki. Jelenleg a szegények 82,6%-a él a 2005-ös szint szerint is szegénységben, s ez a szám a szegénység mélységére is utal. A két felvétel között (2010–2011) mind a teljes, mind a rögzített szegénységi arány jelentősen emelkedett az előbbi 1,5, az utóbbi pedig 1,2 százalékponttal.

5) OECD2 fogyasztási egységkulcs: az első felnőtt 1, minden további felnőtt 0,5, a 14 év alatti gyermekek pedig 0,3 egységet képviselnek.

5. tábla

A 2005. évi fix szegénységi küszöb alkalmazásával számított szegénységi arány

(%)

Korcsoport, év	2008	2009	2010	2011
0–17	14,5	14,3	17,2	19,3
18–64	9,4	8,4	9,9	11,3
65–	3,1	2,7	3,0	3,1
Összesen	9,5	8,7	10,2	11,4

A rögzített szegénységi arány átlagos szintjét mind a két 65 évesnél fiatalabb korcsoport szegénységi aránya meghaladja, miközben a 65 év felettiek alig 70%-a tekinthető a 2005-ös szint szerint is szegénynek. Ez utóbbi tényben valószínűleg közrejátszik a nyugdíjasok természetes cserélődése, amely az idősebb, alacsonyabb nyugdíjú személyek egy részének elhalálása, és az újonnan nyugdíjazott, magasabb ellátási összeget kapók beáramlása következtében jön létre.

A szegénység mélyebb elemzését teszi lehetővé a **szegénységi rés** meghatározása: ez kifejezetten a jövedelemeloszlás alsó szegmensére összpontosít, a szegények mediánjövedelmének az országos szegénységi küszöbhöz mért távolságát fejezi ki, százalékos mértékben mutatja, hogy mekkora erőfeszítés szükséges a szegénységből való kiemelkedéshez. A szegénységi rés 2011-ben 18,3%-ot tett ki az előző évi 16,5%-kal szemben. Az előző évhez képest leginkább a 18 év alattiaknál növekedett (16,5%-ról 18,8%-ra), míg a 65 éves és idősebbeknél kevésbé (11,0%-ról 10,8%), ezen belül a 75 éves és idősebbeknél ennél jelentősebb mértékben (12,5%-ról 9,4%-ra) szűkült. Az idősebbek, és ezen belül különösen a 75 év felettiek jövedelmi helyzete jóval kiegyenlítettebb, mint a fiatalabbaké – ez a korábbi időszak meglehetősen kiegyenlített nyugdíjainak tudható be –, amely főleg a legidősebb korosztálynál szinte az egyetlen jövedelmi forrás. Mivel túlnyomó többségük egyedül vagy házas társával él, a többgenerációs együttélés napjainkban már nem jellemző, a fiatalabb aktív korúak helyzetében megnyilvánuló nagyobb jövedelmi különbségek az ő helyzetüket már nem befolyásolják.

A társadalmi juttatások hozzájárulása a szegénységi arány csökkentéséhez

A szegény háztartások jövedelmének jelentős részét az ún. társadalmi juttatások teszik ki. Ezek arra szolgálnak, hogy az adott helyzetek vagy események (pl. idős kor, betegség, családban élő ellátandó gyermekek és gondozásra szoruló egyéb személyek, munkanélküliség, fogyatékosság stb.) bekövetkeztében felmerülő terheket csökkentsék.

A társadalmi juttatások jelentős része közvetlenül a háztartásoknak nyújtott pénzügyi vagy természetbeni transzferjövdelem. A jövedelmi szegénységet és társadalmi kirekesztődést mérő indikátorok közül a jövedelmi transzferreket megelőző relációt leírók az újraelosztás hatásának számszerűsítésére szolgálnak.

A nemzetközi összehasonlításban a szociális transzfereken belül elkülönítik a nyugdíjakat, mert ezeket nem lehet teljes egészében társadalmi juttatásnak tekinteni. Az egyes országok eltérő nyugdíjrendszerrel rendelkeznek, de még a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerben sem szakadnak el teljesen az évek során befizetett összegektől és a biztosítási időtől. A helyzet megítélését megnehezíti az a tény, hogy évente az állam által nyugdíjra fordított összeg nemcsak az éves befizetésekből finanszírozzódik, hanem az adófizetők pénzéből kiegészítésre szorul. Ilyen értelemben az adott évben dolgozók befizetéseiből történő részbeni finanszírozás indokolja a társadalmi juttatások közötti szerepeltetést. A társadalmi juttatásokon belül az öregségi nyugdíjra fordított kiadás a legjelentősebb.

Az újraelosztás hatásának számszerűsítésére kétféle mutatót alkalmaznak: az egyik azt mutatja, hogy ha semmiféle szociális transzferjövdelem (pl.

gyes, gyed, gyet, táppénz, nyugdíj, családi pótlék, segélyek stb.) nem volna, akkor a népesség hány százaléka kerülne a szegénységi küszöb alá. A számítás során az összes – transzfereket is tartalmazó – jövedelem figyelembevételével megállapított szegénységi küszöbhöz viszonyítják a transzferek nélküli jövedelmeket, és így számítják ki az új szegénységi arányokat. Természetesen az ilyen hipotetikus mutatókat fenntartással kell kezelni, mivel az egyes személyek a társadalom jelenlegi nyugdíj és támogatási viszonyait figyelembe véve alakították ki életstratégiájukat, ami nyugdíj- és társadalombiztosítási rendszerrel nem rendelkező országnál ettől jelentősen különböző megtakarítási viszonyokat eredményezne.

6. tábla

Jövedelmi szegénységi arány társadalmi juttatások nélkül, korcsoport szerint

(%)

Korcsoport, év	2008	2009	2010	2011
0–17	51,9	51,3	52,4	52,2
18–64	43,9	42,7	42,6	42,7
65–	89,0	88,1	88,0	89,4
Összesen	52,1	51,3	51,4	51,8

Az első, az összes társadalmi juttatást és nyugdíjakat is figyelmen kívül hagyó mutató alapján a népesség több mint fele (51,8%-a) a szegénységi küszöb szintje alatt élne. Ez az arány a munkaképes korú népességnél (18–64 év) kissé alacsonyabb (42,7%) lenne, ugyanakkor az elsősorban nyugdíjból élő 65 éves és idősebb korcsoportba tartozók helyzetét súlyosan veszélyeztetné. Szegénységi arányukat húszszorosára növelve azt eredményezné, hogy körülbelül 10-ből 9-en a szegények közé tartoznának. Ez is arra utal, hogy jövedelmi téren szinte kizárólag a nyugdíjra vannak utalva, nincs olyan megtakarításuk, ami folyamatos jövedelemkiegészítést tenne lehetővé számukra. A társadalmi juttatások hiánya a gyermekek szegénységi arányát 2,3-szeresére, a 18–64 éveseket pedig több mint 3,1-szeresére emelné. Ezek az arányok meglehetősen stabilak, de a vizsgált egy év során arányaiban leginkább (1,4 százalékponttal) a nyugdíjasok helyzetét rontaná.

A másik – transzferek nélkül számított – mutató a jövedelmek között a nyugdíjakat figyelembe veszi, csak a többi juttatástól tekint el. E mutató értéke is nagy stabilitást mutat, 2011-ben 28,9%-ot tett ki, az így számított szegénységi arány több mint kétszerese lenne a transzferek beszámításával mért aránynak, amit úgy is lehet értelmezni, hogy a nyugdíjakon kívüli pénzügyi szociális juttatások 52,3%-kal járulnak hozzá a magyarországi szegénységi arány csökkenéséhez. Ez az uniós 27 tagállamának átlagához 2010-ben (36,7%) viszonyítva kiemelkedően magas arány, amelyet részben a juttatások megfelelő célzottsága, továbbá feltehetően az alacsony szegénységi küszöb indokol, mivel viszonylag kis jövedelememelkedés már lehetővé teszi a szegénységi küszöb fölé kerülést.

7. tábla

Jövedelmi szegénységi arány társadalmi juttatások nélkül (de a nyugdíj figyelembevételével), korcsoport szerint

(%)

Korcsoport, év	2008	2009	2010	2011
0–17	46,6	46,3	47,4	47,5
18–64	30,2	28,3	27,7	28,5
65–	9,5	9,3	8,6	9,1
Összesen	30,4	28,9	28,4	28,9

A vizsgált korcsoportok szerint megállapítható, hogy a nyugdíjakon kívüli egyéb pénzbeli szociális ellátások szinte egységesen, azonos mértékben hatnak, hiányuk mindegyik korcsoport szegénységi arányát kb. kétszerezésére növelné. A helyzet azért is ilyen kiegyensúlyozott, mert egyrészt ezekben az ellátásokban nagyon eltérő élethelyzetben levők részesülnek, másrészt a megszerzett jövedelmek háztartási szinten összegződnek, és abból a családtagok arányosan részesülnek. Így pl. a családi pótlék nemcsak a gyermekek, hanem a háztartás felnőtt tagjainak megélhetésére is hatással van.

Az anyagi depriváció

A szegénység és kirekesztődés sokdimenziós jellegének bemutatását célozzák az ún. anyagi deprivációs mutatók, amelyek elméletileg azonos helyzethez viszonyítanak az összes EU-tagállamban. A depriváció „megfosztottságot”, az általánosan elfogadott és alapvetőnek tekintett javakkal és szolgáltatásokkal való rendelkezés anyagi hiányából következő kényszerű nélkülözését jelenti. Ugyanakkor az egyes felsorolt termékekben megnyilvánuló minőségi eltéréseket (pl. belföldi vagy külföldi üdülés stb.) nem tudja kezelni, bár ez nem is volt cél az indikátorok meghatározásánál. A mutatók kialakításánál az egyes figyelembe vett tételek azonos súllyal szerepelnek.

Ezek az adatok a 2011. évi felvétel idején (március–áprilisban) fennálló állapotot tükrözik. A vizsgált időszak adatainak összevetése alapján úgy tűnik, hogy a mutató stabil, és mivel minden kategóriában nagyobb hiányt jelez a szegények körében, összhangban áll az anyagi helyzettel, tehát releváns. Az országos deprivációs arány, tehát azon személyek aránya, akik a vizsgált 9 tételből legalább 3-at anyagi okból nélkülözni kényszerültek 2011-ben 42,2% volt, amely 2,3 százalékponttal magasabb, mint 2010-ben. Az EU–2020 célkitűzés kapcsán – ami a szegénységben és kirekesztettségben élők számának 10 év alatt az európai unió szintjén mintegy 20 millió fővel való csökkentését irányozta elő – új mutatók kidolgozására is sor került. Az anyagi deprivációs mutatót ebben az összefüggésben az ún. súlyos anyagi deprivációs mutató váltotta fel, ami a fent jelzett tételek közül minimum 4-nek a hiányával számolt. Ez a mutató az előbbiekhöz hasonlóan Magyarországon a 2010. évi meglehetősen magas arányról (20,6%) 2011-re 23,1%-ra nőtt.

8. tábla

Az anyagi depriváció tételenként

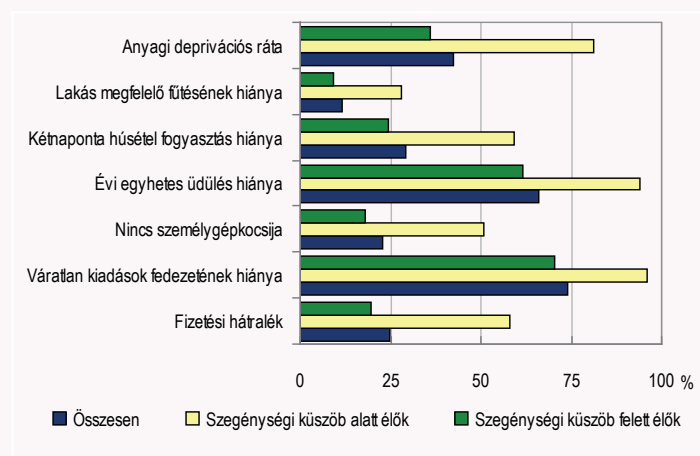
A depriváció mérésére szolgáló tételek	2008	2009	2010	2011
Híteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék	16,5	22,2	24,3	24,7
Váratlan kiadások fedezetének hiánya	67,6	75,1	73,9	74,0
Anyagi okból nincs telefonja	2,1	1,4	1,5	1,7
Anyagi okból nincs színes tv-je	0,7	1,0	0,5	0,5
Anyagi okból nincs mosógépe	2,1	0,7	0,8	0,6
Anyagi okból nincs személygépkocsija	20,4	20,8	19,4	22,6
Évi egyhetes üdülés hiánya	66,6	65,9	64,9	66,1
Kétnaponta húsétel fogyasztás hiánya	26,1	26,5	27,6	29,0
Lakás megfelelő fűtésének hiánya	9,7	8,9	10,7	11,7
Anyagi deprivációs ráta	37,1	40,3	39,9	42,2

Az anyagi depriváció mérésére szolgáló egyedi tételek nagyon eltérő jellegűek, így az abban mutatkozó hiány mértéke is jelentősen különbözik, az ellátás hiányát illetően 3 főcsoportba sorolható. A lakosság szinte teljesen ellátott tv-vel, mosógéppel, telefontal, ez vonatkozik a szegénységben élők túlnyomó többségére is. 2011 tavaszán anyagi hiánya miatt a szegény népesség 1,2–7,3%-a nélkülözte ezen termékeket. A második csoportba a lakás megfelelő fűtése, a személygépkocsival történő ellátottság, a fizetési

hátralékok, illetve a megfelelő táplálkozás hiánya tartozik. Itt a népesség egészét illetően 11,7–29,0%-os hiány mutatkozik, ez a szegények esetében 28,1–59,0%-ig terjed, tehát általában az országos átlagnak több mint kétszerese. A legproblematisabb terület országos szinten a váratlan kiadások fedezése, valamint az évi egyhetes üdülés biztosítása. Ezeknél a népesség csaknem háromnegyedénél, illetve kétharmadánál problémák merülnek fel. A szegényeknél még súlyosabb a helyzet; 2011-ben 96, illetve 94 százalékának megoldhatatlan problémát jelentett a váratlan kiadások fedezése, illetve az évi egyhetes üdülés biztosítása. 2010 és 2011 között a színes televízió és mosógép kivételével a többi 7 deprivációs tétel romlást tükröz, a személygépkocsit országosan 3,2; az üdülést 1,2; míg a megfelelő minőségű táplálkozást nélkülözni kényszerülők aránya 1,4 százalékponttal emelkedett.

1. ábra

A szegénységi küszöb alatt és felett élők körében néhány kiemelt deprivációs tétel aránya, 2011

Az eddigieket összegezve megállapítható, hogy 2011 tavaszán 4 millió 160 ezer főt sújtott az anyagi depriváció, a lakosság csaknem háromnegyede nem tudott egy kb. 50 ezer forintos váratlan kiadást fedezni, és kétharmada anyagi okból nem engedhette meg magának az évi egyhetes üdülést. Ezekon kívül a legalapvetőbbnek tekinthető igények is problémát okoztak, így a megfelelő minőségű, kétnaponta húst tartalmazó étkezést 2 millió 860 ezer fő, a lakás megfelelő fűtését pedig 1 millió 154 ezer fő anyagi okból nélkülözni kényszerült.

Nemzetközi összehasonlítás, a gazdasági és pénzügyi válság hatása 2008–2010

A 2010. évi belga Uniói elnökség egyik fő prioritását az Unió és a tagállamok által közösen kialakított Európa 2020 stratégia kidolgozása képezte, melyet az EU–27 tagállamának államfői az Európa Tanács 2010. június ülésén fogadtak el. Ennek kapcsán a következő 10 évre öt kiemelt célt határoztak meg, mely a korábbi stratégiáktól eltérően már számszerűsítette a vállalásokat. A számszerű célok meghatározásának alapja a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő EU-SILC (Statistics on Income and Living Conditions) 2008. évi felvétele volt. Az azóta bekövetkezett pénzügyi és gazdasági krízis az EU eddig ismert legnagyobb gazdasági recesszióját hozta. A romló helyzet a beruházásoknál és a fogyasztás területén is megmutatkozott. Az energia és élelmiszerárak emelkedése különösen erőteljesen érintette a szegényebb népességet. Ehhez járult az elhúzódó recesszió, ami megnövelte a szociális védelem jelentőségét. Ezért határozta el az Európai Unió a krízis hatásainak mérését az Európa 2020 stratégia keretében.

Az indikátorokkal alátámasztott tényeken kívül a lakosság véleményének, közérzetének megismerése is nagy jelentőségű. Erre szolgált a két legutóbbi, viszonylag kis mintás Eurobarométer felvétel. A 2011-es felmérésben a válaszadók 80%-a úgy ítélte meg, hogy az adott tagállamban az elmúlt 12 hónap során nőtt a szegénység, 67%-uk pedig az Európai Unió egészére vonatkozóan is hasonlóan vélekedett, ami a 2010-essel összevetve erőteljes romlást tükrözött.

Az EU-SILC felvétel eredményeinek 2008–2010 közötti vizsgálata alapján megállapítható, hogy a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő ún. relatív koncepció alapján 2010-ben 2009-hez viszonyítva **csaknem 2 millió fővel nőtt a szegénységben és/vagy társadalmi kirekesztettségben élők száma**, ennek következtében az unióban összességében 115,5 millió főt tett ki. Ebből Magyarországon csaknem 3 millióan éltek, s jöllehet Magyarországon a 2009-hez viszonyított növekedés elenyésző (24 ezer fő), a vállalás alapját képező 2008-as adathoz képest viszont a növekedés meglehetősen nagy tekinthető, 154 ezer fő volt.

Az érintettek aránya széles sávban mozgott, Bulgária és Románia esetében meghaladta a 40%-ot. A legalacsonyabb, 15% körüli érték Csehország, Hollandia és Svédország esetében volt. A 29,9%-os magyar adat meglehetősen nagy, csak négy tagállam haladta meg, bár 2009 és 2010 között a tagállamok túlnyomó többségéhez hasonlóan a magyar arány változatlan tekinthető (mivel a változás 1 százalékponton belüli volt).

A figyelembe vett népesség meghatározása **három alapvető indikátor** bevonásával történik, ezek a **relatív szegénységi arány, a súlyos anyagi depriváció és a nagyon alacsony munkaintenzitás** háztartásokban élők aránya. Az így meghatározott népesség három, részben egymással átfedő halmazt képez, együttes nagyságuk tagállamonként jelentősen eltér.

A továbbiakban a három fent említett kritérium alapján meghatározott csoportok nagyságát és arányát tekintjük át.

A jövedelmi szegénységi arányok nemzetközi összehasonlítása az ún. relatív koncepció alapján történik. E szerint – megegyezés alapján – a szegénységi küszöb az országos ekvivalens nettó jövedelem mediánjának 60%-ával egyenlő. Ennek a relatív küszöbnek a használata azt feltételezi, hogy az ezt meghaladó jövedelemből az adott országban megfelelő szinten meg lehet élni. A használt szegénységi küszöbök jelentős eltéréseket mutatnak Európa-szerte. Vásárlóerő-paritáson az egyszemélyes háztartásokra kiszámított érték a 2010. évi felmérés alapján Romániában 2115, Bulgáriában 3642, Litvániában 3676, Lettországon 3703, Magyarországon 3960 PPS, a legmagasabb (16 022 PPS) pedig Luxemburgban volt, de 10 000 PPS feletti értéket mértek további 9 tagországban is.

Az Európai Unióban 2010-ben a lakosság 16,4%-a, kb. 80 millió fő élt a relatív koncepció szerint megállapított jövedelmi szegénységi küszöb alatt. A szegénységi arány meglehetősen stabil, az EU átlaga 2005 és 2010 között 16–17% között ingadozott, és ez a stabilitás jellemzi az országok többségét is. 2010-ben hat tagállamban haladták meg a jövedelmi szegénységi arányok a 20%-ot, ezek Lettország (21,3%), Románia (21,1%), Spanyolország és Bulgária (20,7–20,7%), Litvánia (20,2%), valamint Görögország (20,1%), míg a legalacsonyabbat Csehországban (9,0%) és Hollandiában (10,3%) mérték. A Magyarországra vonatkozó adat (12,3%) az osztrák (12,1%) és a szlovén (12,7%) értékek között helyezkedett el, sorrendben az ötödik legalacsonyabb értéket jelentette az adott évben adatot szolgáltató 25 tagállam között.

Mivel a szegénységi arány relatív módon lett meghatározva, nagyságát a mediánjövedelem alakulása is befolyásolja. 2010-ben az a helyzet állt elő, hogy a szegénységi arány lényegében nem változott, viszont a szegénységi küszöb PPS-ben mért értéke a tagállamok többségében, köztük Magyarországon is csökkent. A 2008-as válság előtti helyzethez képest a lényegében változatlan magyar adat relatív helyzetünk kismértékű javulását hozta, nyolcadikból az ötödik helyre kerülve, míg a legkedvezőtlenebb helyzetben Románia, Bulgária és Lettország maradt.

Korcsopontonként vizsgálva megállapítható, hogy az unió legtöbb országában a gyermekek (0–17 évesek) átlagos jövedelmi szegénységi aránya meghaladta az össznépeességét.

9. tábla

Jövedelmi szegénységi arány korcsoportonként az EU tagállamaiban, 2010

Tagállamok	(%)			
	Teljes népesség	Gyermekek (0–17 éves)	18–64 éves népesség	Idősek (65 éves és idősebbek)
EU-27	16,4	20,6	15,3	15,9
Ausztria	12,1	14,3	10,7	15,2
Belgium	14,6	18,3	12,1	19,4
Bulgária	20,7	26,8	16,0	32,2
Ciprus	:	:	:	:
Csehország	9,0	14,3	8,1	6,8
Dánia	13,3	10,9	12,9	17,7
Egyesült Királyság	17,1	20,3	14,9	21,4
Észtország	15,8	17,3	15,6	15,1
Finnország	13,1	11,4	12,3	18,3
Franciaország	13,5	18,4	12,8	9,7
Görögország	20,1	23,0	19,0	21,3
Hollandia	10,3	13,7	10,1	5,9
Írország	:	:	:	:
Lengyelország	17,6	22,5	16,9	14,2
Lettország	21,3	26,6	20,5	18,8
Litvánia	20,2	23,3	21,8	10,2
Luxemburg	14,5	21,4	13,9	5,9
Magyarország	12,3	20,3	11,9	4,1
Málta	15,5	20,4	13,3	18,8
Németország	15,6	17,5	15,6	14,1
Olaszország	18,2	24,7	16,9	16,6
Portugália	17,9	22,4	15,7	21,0
Románia	21,1	31,3	19,2	16,7
Spanyolország	20,7	26,2	19,0	21,7
Svédország	12,9	13,1	11,9	15,5
Szlovákia	12,0	18,8	11,2	7,7
Szlovénia	12,7	12,6	11,0	20,2

A gyermekek jövedelmi szegénységi aránya az unió tagországainak átlagában 20,6%-os volt, és a 25. adatot szolgáltató tagállam közül 22-ben meghaladta a népesség egészére jellemző értéket. Kivételt képeztek Dánia, Finnország és Szlovénia, ahol a gyermekek szegénységi aránya 10,9–12,6% között alakult. A gyermekek relatív helyzetét az elhúzó gazdasági krízis tovább rontotta. 2010-ben a gyermekek szegénységi aránya széles skálán mozgott, a dán 10,9%-tól a román 31,3%-ig terjedt. A magyar 20,3%-os aránya a középmezőnyben helyezkedett el, az Egyesült Királysággal volt azonos, sorrendben Málta követte 20,4%-kal.

A válság hatására 12 tagországban (köztük 8-ban 1 százalékpontot meghaladó mértékben) nőtt a gyermekszegénység 2009-ről 2010-re. A helyzet romlása leginkább a viszonylag kedvező helyzetben lévő, EU-s átlag alatti gyermekszegénységű országokban (Belgium, Németország, Franciaország, Szlovénia és Szlovákia) következett be, de nőtt az eleve EU-átlag feletti gyermekszegénységi aránnyal jellemezhető bolgár, észt és spanyol adat is. A gyermekszegénység elleni küzdelem tagállamonkénti eltérő megoldásokat követel. Van ahol az anyagi szegénység, van ahol az anyagi depriváció és van ahol a gyermekes háztartások munkaerőpiacról történő kiszorulása a fő probléma. Magyarországon a gyermekes háztartásokat az anyagi depriváció és a kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzet egyaránt sújtotta.

A gyermekek helyzetének az országok többségében tapasztalt romlása több tényezőnek tudható be: a munkanélküliség növekedése, a keresetek csökkenése, a szociális juttatások és szolgáltatások visszaszorulása, és ez a helyzet várhatóan tovább súlyosbodik 2012-ben is. Ennek orvoslása azért is fontos, mert fennáll a hátrányos helyzet generációk közötti átörökítésé-

nek veszélye, ami Európa gazdasági és szociális jövőjére közvetlen hatást gyakorol a felnövekvő nemzedék oktatási, egészségi és – ezek által – munkaerő-piaci lehetőségein keresztül.

Az idősekre vonatkozó átlagos jövedelmi szegénységi arány (15,9%) alacsonyabb volt a népesség egészére (16,4%) kimutatott mértéknél. Itt még jelentősebb eltérések tapasztalhatók: a mutató Magyarországon (4,1%), Hollandiában és Luxemburgban (5,9–5,9%) volt a legalacsonyabb, míg Bulgáriában 32,2%-ot tett ki.

Az idős népesség relatív helyzetét több tényező befolyásolja, így a nyugdíjrendszer minősége, valamint az idős népesség kor és nem szerinti összetétele is. Általában az idős nők, továbbá az egyre idősebbek szegénységi kockázata jóval nagyobb. A krízis az idősebbeket kevésbé érintette, ez abban is megnyilvánult, hogy a rájuk vonatkozó szegénységi arány a tagállamok többségében csökkent 2008-hoz képest. Az idős férfiak és nők között továbbra is a nők hátránya jellemző, amit a krízis nem befolyásolt. Ez főleg a nők alacsonyabb nyugdíjának tudható be, melyet általában rövidebb idejű munkavégzésük és alacsonyabb átlagos keresetük okozott. A nyugdíjasok relatív helyzetének javulásához az is hozzájárult, hogy a krízis következtében a tagállamok többségében a szegénységi küszöb változatlan maradt (esetleg csökkent) s ez a küszöb alatt élő nyugdíjasokat már a küszöb fölé emelte. Ezzel együtt előfordult néhány tagállamban (Bulgária, Olaszország, Lettország és Románia), hogy a nyugdíjak csökkentése vagy az inflációtól elmaradó emelése miatt helyzetük romlott. Összességében a tagállamok többségére az jellemző, hogy a nyugdíjrendszer és annak indexálása az időseket a válság körülményei között is megvédi a szegénységtől. A 2005-ös rögzített szegénységi küszöb alkalmazásával számított szegénységi arány 2006-tól 2009-ig csökkent, ami a gazdasági növekedés következtében beálló életszínvonal javulásra utalt, de 2010-ben az előző évről képest már a 22 – erre vonatkozó adatot szolgáltató – tagállam közül 14-ben növekedett, ami a krízis mélyülésének első jele.

A másik fontos indikátor a súlyos anyagi depriváció, ami az előzőekben mért relatív megközelítéssel ellentétben minden egyes tagállamban azonos termékek és szolgáltatások igénybevételét vizsgálja, természetesen nem tud tekintettel lenni az egyes tételek minőségi jellemzőire (pl. belföldi, vagy külföldi üdülés, gépkocsi kora, márkája stb.). Ez a mutató annak kimutatására szolgál, hogy bizonyos általánosan elterjedt és elfogadott cikkek és szolgáltatások (összesen 9-ből minimum 4) igénybevételét a népesség mekkora hányada nem engedheti meg magának anyagi okból. A fenti gondolatmenetet követő számítás alapján az EU–27 tagállamaira a 8,1%-os súlyos anyagi nélkülözési arány volt jellemző 2010-ben, ami az előző évről viszonyítva az EU szintjén mintegy 345 ezer fős növekedést mutatva kb. 40 millió főt tett ki.

A súlyos anyagi depriváció Lettország és Litvánia esetében nőtt jelentősen, a többi tagállamnál stabilnak tekinthető. Bulgária és Románia esetében javulás következett be, bár még így is náluk a legmagasabb ez az arány (35,0 és 31,0%). A magyar 21,6%-os arány – a lett 27,4% után – a 25 adatot szolgáltató tagállam közül 2010-ben a negyedik legrosszabb a sorban.

A szegénységet előidéző tényezők közül a legerősebb a munkaerő-piaci aktív szerepvállalás hiányának hatása. De önmagában a munkavállalás sem jelent biztosítékot: az alacsony végzettség, az elégtelen szakképzettség, a kevésbé biztos foglalkoztatotti státusz (pl. szerződéses munkaviszony) és a kényszerből vállalt rész munkaidős foglalkoztatás ugyanis alacsony keresettel párosulhat. Mindezekon felül a háztartás többi tagjának gazdasági aktivitásával is számolni kell, különösen, ha nagy az eltartottak (elsősorban az eltartott gyermekek) száma.

10. tábla

Súlyos anyagi depriváció az EU tagállamaiban, 2010

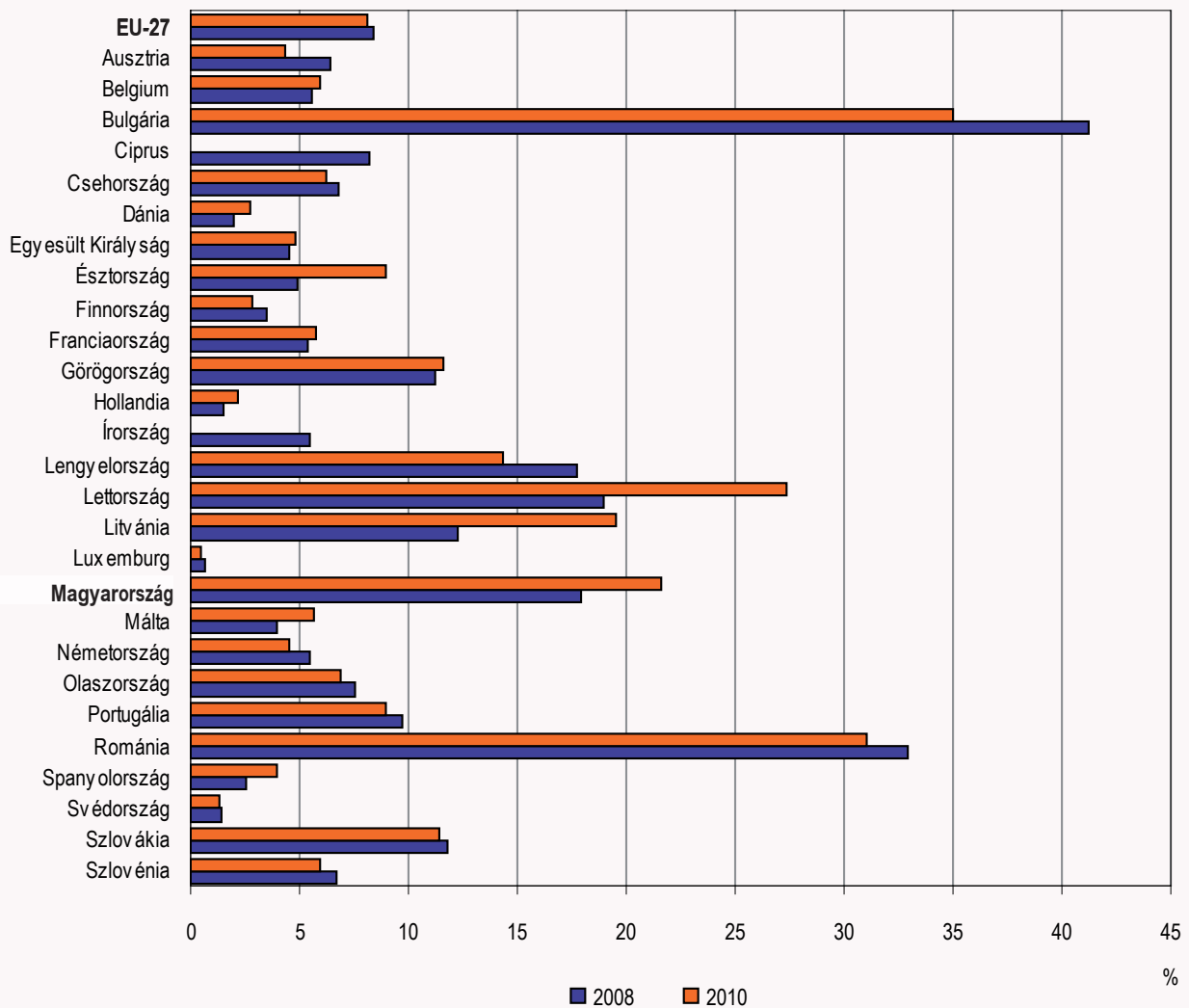
EU-tagállamok	Súlyos anyagi depriváció	Kiemelt tételek			
		üdülés	fűtés	étkezés	számla elmaradás
EU-27	8,1	36,9	8,9	8,7	11,7
Ausztria	4,3	22,4	3,8	8,7	7,2
Belgium	5,9	26,9	5,6	5	7,8
Bulgária	35,0	62,4	33,5	43,2	33,8
Ciprus	:	46,9	25,8	4	26,7
Csehország	6,1	39,5	5,2	9,7	6
Dánia	2,7	11,8	1,9	2,1	6,2
Egyesült Királyság	4,8	27,3	6,1	5,1	9,6
Észtország	9,0	50,6	3,1	10,1	13,3
Finnország	2,8	14,7	1,4	2,9	10,3
Franciaország	5,8	28,7	5,7	6,9	10,8
Görögország	11,6	46,3	15,4	7,9	30,9
Hollandia	2,2	15,8	2,3	2,6	4,9
Írország	:	41,7	6,8	3	16,7
Lengyelország	14,3	59,9	14,8	15,5	15,3
Lettország	27,4	62,4	25,1	23,2	12,2
Litvánia	19,5	62,3	18,9	26,8	25,7
Luxemburg	0,5	13,6	0,5	0,9	3,3
Magyarország	21,6	64,9	10,7	27,6	24,3
Málta	5,6	60,1	13,6	10,1	7,3
Németország	4,5	23,7	5	8,6	4,9
Olaszország	6,9	39,8	11,2	6,7	12,5
Portugália	9,0	64,6	30,1	3,3	8,6
Románia	31,0	77,1	21	21,3	29,8
Spanyolország	4,0	40,8	7	2,4	10,1
Svédország	1,3	8,9	1,7	2,2	6,4
Szlovákia	11,4	55,7	4,4	23	12,1
Szlovénia	5,9	31,4	4,7	8,5	19,5

A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartások közé azokat sorolják, ahol a munkaképes korú 18–59 éves személyek az elméletileg lehetséges egész évre vonatkozó teljes munkaidős időkeretet egyötöd részben, vagy annál kevésbé töltötték ki, vagyis a munkaintenzitási mutatójuk kisebb, vagy egyenlő 0,2-vel.

A válság hatása leginkább abban nyilvánult meg, hogy az EU szintjén 2009 és 2010 között hárommillióval nőtt a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők száma. Ez a veszéllyel jár, hogy tartósan kiszorultnak a munkaerőpiacról. Tíz tagállamban nőtt egy százalékpontot meghaladóan ezen személyek aránya, a legnagyobb növekedés Lettországban (5,5 százalékpont), Észtországban (3,3 százalékpont) és Spanyolországban (2,8 százalékpont) mutatkozott. Hét tagállamban (Spanyolország, Szlovákia, Lettország, Litvánia, Olaszország, Észtország és Dánia) ezt a növekedést a tartós munkanélküliségi arány növekedése is súlyosbította.

2. ábra

A súlyos anyagi depriváció alakulása az EU tagállamaiban 2008, 2010

További információk, adatok (linkek):

[Módszertan](#)

Elérhetőségek:

Palne.Salamin@ksh.hu
Telefon: (+36-1) 345-6434

Krisztina.Kollar@ksh.hu
Telefon: (+36-1) 345-6732

[Információszolgálat](#)
Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu

TÁBLÁZAT

Néhány fontosabb, szegénységgel és társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos jövedelmi típusú indikátor, 2005–2011

Indikátor	Bontás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		
Szegénységi küszöb értéke	Egyszemélyes háztartás	Ft	520 527	572 920	624 000	663 556	715 187	713 291	749 550	
		EUR	2 068	2 310	2 361	2 640	2 844	2 544	2 721	
		PPS	3 337	3 646	3 894	3 958	4 102	4 164	4 190	
	2 felnőtt, 2 gyermekes háztartás	Ft	1 093 106	1 203 132	1 310 400	1 393 467	1 501 892	1 497 911	1 574 055	
		EUR	4 344	4 850	4 959	5 544	5 972	5 343	5 714	
		PPS	7 007	7 657	8 178	8 312	8 616	8 743	8 799	
		Összes	Összes	13,5	15,9	12,3	12,4	12,4	12,3	13,8
			Férfi	13,9	16,3	12,3	12,4	12,8	12,6	14,1
			Nő	13,2	15,5	12,3	12,4	12,1	12,0	13,6
Szegénységi arány (társadalmi juttatások figyelembe- vételével)	0–17	Összes	19,9	24,8	18,8	19,7	20,6	20,3	23,0	
	0–64	Összes	14,8	17,0	13,4	13,8	13,8	13,8	15,6	
		Férfi	15,2	17,5	13,5	13,6	14,1	13,9	15,6	
		Nő	14,3	16,6	13,3	13,9	13,6	13,7	15,6	
		18–64	Összes	13,2	14,5	11,6	12,0	11,9	11,9	13,6
	Férfi		13,5	14,8	11,5	11,7	11,9	11,8	13,4	
		Nő	12,9	14,2	11,7	12,2	11,9	12,1	13,7	
		18–24	Összes	15,5	16,9	16,8	18,1	17,7	17,0	18,9
			Férfi	14,4	16,4	15,2	16,3	16,9	15,4	16,9
			Nő	16,6	17,4	18,5	19,9	19,0	18,6	20,9
	kor és nem szerint		25–49	Összes	14,3	15,7	12,2	12,5	13,0	12,7
		Férfi		14,8	15,8	11,6	11,7	12,3	12,4	13,5
		Nő	13,8	15,6	12,9	13,3	13,6	13,1	14,1	
		50–64	Összes	10,2	11,2	8,4	8,5	7,8	8,6	11,0
Férfi			10,7	12,1	9,5	9,5	8,9	9,2	11,6	
		Nő	9,8	10,4	7,5	7,7	6,8	8,1	10,5	
	65+	Összes	6,5	9,4	6,1	4,3	4,6	4,1	4,5	
Férfi		4,2	6,9	3,2	2,7	3,1	2,8	3,5		
Nő		7,9	10,8	7,7	5,2	5,4	4,8	5,0		

Néhány fontosabb, szegénységgel és társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos jövedelmi típusú indikátor, 2005–2011 (folytatás)

Indikátor	Bontás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Szegénységi arány a legjellemzőbb gazdasági aktivitás, kor és nem szerint (a) Dolgozik	Összes	8,9	6,9	5,8	5,8	6,2	5,3	6,1	
	Férfi	10,8	8,1	6,6	6,8	7,0	6,0	6,7	
	Nő	6,6	5,4	4,9	4,5	5,3	4,6	5,4	
(d) Nem dolgozik	Összes	21,0	25,2	19,9	20,9	19,0	14,5	16,4	
	Férfi	21,4	26,9	21,1	21,4	20,1	15,1	17,2	
	Nő	20,7	23,9	19,0	20,5	19,0	14,1	15,9	
(e1) A nem dolgozókból: munkanélküli	Összes	49,7	53,2	46,8	49,2	47,4	44,8	46,6	
	Férfi	54,2	55,0	52,2	49,4	49,1	45,8	47,9	
	Nő	45,6	51,0	40,9	48,9	45,5	43,5	45,0	
(e2) A nem dolgozókból: nyugdíjas	Összes	14,3	14,9	10,7	9,8	3,5	4,0	4,2	
	Férfi	14,7	17,2	12,5	11,2	2,7	3,2	3,6	
	Nő	14,0	13,3	9,4	8,6	4,0	4,5	4,7	
(f) A nem dolgozókból: egyéb inaktív	Összes	19,1	24,6	21,5	23,3	19,4	19,5	22,0	
	Férfi	15,5	22,5	18,5	21,1	18,3	17,3	20,1	
	Nő	20,9	25,8	23,1	24,4	20,2	20,7	23,1	
	Gyermektelen háztartások összesen	9,7	10,0	7,6	7,7	6,8	7,0	8,2	
	Egyszemélyes háztartás	Férfi	24,1	24,7	20,2	22,6	19,5	19,3	23,6
	Egyszemélyes háztartás	Nő	15,6	14,5	13,8	11,4	11,3	10,3	12,2
	Egyszemélyes háztartás <65		25,7	22,0	20,6	22,0	19,2	18,3	22,0
	Egyszemélyes háztartás 65+		10,6	13,5	11,1	8,2	8,7	7,7	8,7
	2 felnőtt, gyermek nélkül (mindkettő < 65)		9,5	10,3	8,4	8,9	8,1	8,9	10,5
	2 felnőtt, gyermek nélkül (legalább egy 65+)		4,4	8,1	4,1	3,0	2,5	2,4	3,0
	Egyéb gyermektelen háztartás		6,0	5,8	3,7	5,1	3,9	4,6	5,1
	Gyermekes háztartások összesen		16,8	20,5	16,0	16,1	17,0	16,6	18,8
	Egyszülő gyermek(ek)kel		27,1	38,8	28,6	33,2	25,7	28,1	29,9
	2 felnőtt, 1 gyermekkel		15,0	13,8	11,8	10,5	10,2	10,5	11,8
	2 felnőtt, 2 gyermekkel		15,4	18,2	14,3	15,7	15,5	14,6	14,5
	2 felnőtt, 3 és több gyermekkel		26,0	33,6	27,8	28,7	31,1	27,8	33,0
	Egyéb gyermekes háztartás		11,2	13,9	10,0	10,7	13,7	14,3	17,8
Szegénységi arány a lakáshasználat jogcíme szerint									
(a) Tulajdonos	Összes	13,1	15,2	11,5	11,6	11,7	11,9	13,1	
(b) Bérelő	Összes	19,1	24,9	22,1	25,1	25,1	18,1	25,7	
	Összes gyermektelen háztartás.	MI = 0	18,2	21,5	15,9	14,3	10,9	13,3	16,3
		0 < MI < 1	9,9	9,0	7,1	8,7	8,5	9,2	9,7
		MI = 1	7,0	2,2	2,1	1,9	2,1	1,4	2,2
Szegénységi arány a háztartás munkaintenzitása (MI) szerint	Összes gyermekes háztartás.	MI = 0	61,3	72,8	60,8	60,1	59,9	61,5	61,8
		0 < MI < 0,5	29,3	50,8	40,5	40,7	45,3	42,7	55,5
		0,5 ≤ MI < 1	18,4	15,9	12,7	13,3	14,5	11,9	12,6
		MI = 1	6,4	5,8	6,2	4,0	4,3	3,2	3,4

Néhány fontosabb, szegénységgel és társadalmi kirekesztődéssel kapcsolatos jövedelmi típusú indikátor, 2005–2011 (folytatás)

Indikátor	Bontás	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Szegénységi arány kor és nem szerint társadalmi juttatások nélkül	Összes	49,7	48,6	49,4	52,1	51,3	51,4	51,8	
	Férfi	47,7	46,7	47,3	49,8	48,8	49,0	49,5	
	Nő	51,5	50,4	51,3	54,2	53,6	53,6	53,9	
	0–17	Összes	47,6	47,6	48,7	51,9	51,3	52,4	52,5
	18–64	Összes	40,9	40,0	40,9	43,9	42,7	42,6	42,7
	Férfi	40,0	39,2	39,5	42,2	40,6	41,1	41,0	
(a) az összes transzfer nélkül	Nő	41,8	40,7	42,3	45,6	44,6	44,0	44,3	
	65+	Összes	89,7	87,4	88,0	89,0	88,1	88,0	89,4
	Férfi	89,8	88,8	89,3	90,5	89,7	89,5	91,0	
	Nő	89,5	86,7	87,3	88,1	87,2	87,1	88,5	
	Összes	29,4	29,6	29,3	30,4	28,9	28,4	28,9	
	Férfi	30,1	30,2	29,9	31,1	29,4	28,9	29,5	
(b) transzferek nélkül, de a nyugdíjak figyelembevételével	Nő	28,8	29,0	28,8	29,7	28,4	28,0	28,4	
	0–17	Összes	44,2	44,0	44,5	46,6	46,3	47,4	47,5
	18–64	Összes	29,1	28,5	28,5	30,2	28,3	27,7	28,5
	Férfi	29,6	29,0	28,7	30,1	28,3	27,5	28,2	
	Nő	28,7	28,1	28,3	30,2	28,4	27,9	28,8	
	65+	Összes	11,5	13,7	10,9	9,5	9,3	8,6	9,1
Férfi	7,1	9,7	7,0	7,1	6,6	6,0	6,3		
Nő	14,1	15,9	13,3	10,9	10,9	10,1	10,8		
Összes	18,4	24,1	19,8	17,3	16,3	16,5	18,3		
Férfi	19,3	25,3	20,5	17,9	16,3	16,9	18,5		
Nő	18,0	23,3	18,9	17,0	16,3	15,6	18,0		
Relatív szegénységi rés kor és nem szerint	0–17	Összes	19,4	25,3	19,5	16,8	16,7	16,5	18,8
	18–64	Összes	19,4	25,1	20,8	18,1	16,5	16,7	18,6
	Férfi	20,7	25,5	20,9	17,9	16,5	17,3	19,3	
	Nő	19,0	24,2	20,8	18,1	16,6	16,3	17,9	
	65+	Összes	9,4	17,0	13,3	10,2	12,7	11,0	10,8
	Férfi	8,6	20,6	10,5	10,2	16,3	11,0	9,4	
Nő	100,5	15,6	14,5	10,2	11,6	11,0	11,9		
Jövedelemeloszlás egyenlőtlensége (S80/S20 jövedelmi ötödök aránya)		4,0	5,5	3,7	3,6	3,5	3,4	3,9	
Gini-együttható		27,6	33,3	25,6	25,2	24,7	24,1	26,8	